

på en læser, som ikke kender stoffet i forvejen. Den klart og hele vejen gennemførte opfattelse af den berømte dame gør også bogen til spændende læsning – et fascinerende indblik i en fremmed verden.

Når man ser bort fra den elendige oversættelse og forfatterens af og til lidt for nonchalante omgang med konkrete oplysninger, er der tale om et værdigt minde over en mand, hvis indsats i udforskningen af Kalmarunionens historie fortjener mere positiv opmærksomhed, end han måtte opleve i 1970'erne.

Anders Bøgh

Sune Dalgård: *Poul Laxmands sag. Dyk i dansk historie omkring år 1500.*

Det kongelige Danske Videnskaberne Selskabs Historisk-Filosofiske Meddelelser, 79. (C.A. Reitzels Forlag, 2000). 232 s., 310 kr.

I juni 1502 er rigets højeste embedsmand, rigshofmester Poul Laxmand på vej ud af Københavns slot, da han bliver dræbt af to unge jyske adelsmænd. Kort efter udspiller der sig en retssag, ikke imod drabsmændene, men imod den døde, der betegnes som en forræder, hvis gods kronen nu ønsker at konfiskere. Og sidst på året træder rigsrådet, rigets øverste domstol, sammen og erklærer Poul Laxmand for landsforræder, omtrent samtidig med at en af drabsmændene bliver medlem af rigsrådet.

Intet under, at de største danske historikere har beskæftiget sig med denne affære, som i nyere tid arkivar Henry Bruun i 1959 forsvarede sin disputats om. Om den i øvrigt kildemæssigt sparsomt overleverede sag ytrede de to opponenter megen anerkendelse, men også ikke ringe tvivl om visse af de fremførte resultater, og nu kommer Bruuns arkivkollega Sune Dalgård ham til hjælp med 40 års forsinkelse, især ved at søge at nullificere så at sige samt-

lige fremførte modargumenter: breve kan have en tvivlsom datering (hvorfor de muligvis hører til i anden sammenhæng); de kan udtrykke sig så forblømt, at de fortsat kan omtolkes. De talrige henvisninger til lov og ret kræver større indsigt i en regelret dansk højforræderiproces, end vi – takket være manglende sammenligningsmateriale – er i besiddelse af etc. etc.

Det er vigtigt, at et sådant kildekompleks nok engang tages op, og det uanset, at Bruun næppe behøver et »forsvarsskrift«. Når man ser, hvor lidt man kan bygge på kun lidt senere kilder (ofte opstået i en »rygtespredning« a la »man sagde at«), kan man selvfølgelig ikke lægge større vægt på anmelderens egen erindring om disputats-handlingen (oppositionerne er trykt i *Historisk Tidsskrift* 11. rk. VI). Men selv husker jeg handlingen som den fremragende retshistoriker Stig Luuls angreb på visse historikers hang til at »lege overappellationsinstans«, her specielt, »hvorvidt dommen var formelt korrekt, men sagligt forkert« eller omvendt. Thi her indblander man ikke bare en nutidig retsopfattelse, men man anvender også et 400 år senere retssystem med ganske andre proces- og bevisskrav.

Ét turde være indlysende: Der var tale om et samfund med dybe politiske kriser, dels en fejdliggende situation mellem rigets højeste myndigheder Poul Laxmand og Lunde ærkebiskop, dels det fortsat uafklarede unionsspørgsmål, og her synes Poul Laxmand i sine forhandlinger med unionsvenlige svenske højaristokrater at kunne fremstå som svenskvenlig, dvs. med et højaristokratisk udgangspunkt, der næppe var helt i kongens smag.

Tilsyneladende kom drabet uventet (og næppe planlagt), og man må fortsat spørge sig selv, om ikke den yderst realpolitiske majestæt først efter drabet ind-

ser nye muligheder. Meget tyder på, at hans politik indtil da især havde været »kirkefjendtlig«; men nu sadles der om, hvorefter det går ud over en skånsk stormandsgruppe. Det kan lyde særdeles kynisk, men er vi ikke i Ludvig XI's og Henrik VII's tidsalder (næsten den konkrete baggrund for en Machiavelli)? Det er en klar kritik af kongens politik, at rigsrådet i Christian II's håndfæstning fik indført »et moralsk oprør« imod den afdødes regimente. Men dette tilsløredes, da Christian II kom til at fremstå endnu værre end faderen, med det bizzare resultat, at kong Hans' regeringstid siden kom til at fremstå som »de gode gamle dage«.

Denne lærde og skarpsindige bog har været længe undervejs, og man mærker sine steder, hvor meget der har måttet indarbejdes af nye resultater og senere

problemstillinger (f.eks. om bispeadministrationen, adelskoterier i de forskellige landsdele m.v.), der slet ikke var til disposition, dengang disputatsen ventileredes.

Man kan så stille sig det spørgsmål, om historikerne skal lade være med at beskæftige sig med problemer, der ikke soleklart indlysende lader sig løse. Men har historikeren ikke pligt til i det mindste at forsøge, vel vidende at der ofte blot vil være tale om at søge en teori, der kan virke lidt mere plausibel end forgængernes?

Sigende slutter forfatteren sit forord: »respektløs synes man at tage fat på forgængerne, vel vidende, at ens eget bidrag vil blive fulgt af andre, der uden skånsel bør søge at nå videre i sandheds erkendelse«.

Troels Dahlerup

NYERE TID

John T. Lauridsen, *Krig, købmænd og kongemagt – og andre 1600-tals studier*. Danish Humanist Texts and Studies, 20. (Museum Tusulanums forlag, 1999). 336 s., 275 kr.

I udlandet er der efterhånden en tradition for, at velmeriterede forskere på et tidspunkt får udgivet en samling af deres artikler. Denne skik er bestemt ikke udbredt i Danmark, men der kan argumenteres for det nyttige i den. Tidsskrifterne er mange, og hvem har eksempelvis overblik over, hvad der er trykt af en bestemt forfatter i *Den jyske Historiker*, *Fortid og Nutid*, *Vejle Amts Årbog*, *Magasinet fra Det Kongelige Bibliotek*, *Personalthistorisk Tidsskrift*, *Handels- og Søfartsmuseets Årbog* og *Skalk*?

Forskningschefen ved Det Kongelige

Bibliotek, John T. Lauridsen, har i årene 1981-1999 publiceret såvel i de nævnte tidsskrifter som andetsteds, og en nyudkommet antologi giver os en bekvem samling af hans artikler. Der er valgt en tematisk tilgang til udvalget, der kredser om Danmarks sociale og kulturelle historie i 1600-tallet og særlig om visse af de udenlandske købmandsmatador-slægter, der var aktive midt i 1600-tallet, nemlig Berns, Marselis og Klingenberg. Denne emnekreds har naturligvis forbindelse med disputatsen om Marselis-konsortiet fra 1987. Som titlen ganske rigtigt angiver, er krig, købmænd og kongemagt vigtige omdrejningspunkter i Lauridsens univers, og med skarpsindighed og omhyggelige kildeanalyser demonstreres det, hvordan de tre faktorer spillede sammen i udviklingen af